

Evocación

Nils Lätt

1965

Överväldigande var det intryck jag fick av Spanien i kamp mot fascismen, för socialismen. Barcelona, en stad som för några månader sedan kämpat på liv och död mot militarismen, kämpat mot de generaler som ej aktat för rov att förråda sitt land, sitt folk och sin regering. En stad som sett gatorna täckas av sina bästa söner. Som sett sina tappra på rekordtid krossa knektväldet i staden, i hela provinsen. Här tycktes ej entusiasmen vilja ebba ut, en stad i svart och rött, en stad klädd till fest, till segerfest. Genom socialismen för seger. Syndikatet i bräschen, syndikatet som stöd i ryggen åt kamraterna vid fronten.

En fras jag ofta haft att besvara som anarkosyndikalistisk propagandist var: "Också ni syndikalister kommer att införa diktatur när ni får makten". Ja, här hade syndikalister och anarkister makten, här i Katalonien, om man därmed menar att de var i överväldigande majoritet. Luiz Companys, den katalanska autonomiregeringens president, hade ju själv utnämnt CNT-FAI som stadens segrare och erbjudit sig att avgå, då segrarna själva förklarade att det Nya Spanien skulle byggas upp i samarbete och ej i inbördesstrid mellan arbarklassens olika schatteringar. CNT-FAI ansåg att den antifascistiska fronten hade mer att vinna på samarbete än på partiegoistisk splittring. Här fick jag själv frågan besvarad. Det blev kommunisterna, som de spanska bolsjevikerna kallade sig, som från att 1936 i juli varit en nästan betydelselös sekt genom det mäktiga Rysslands understöd kunde få styrka nog att kränka detta samarbete. Men här i staden vittnade inskrifterna över portarna till fabriker och företag om den enighet som bland arbetarna rådde om på vilket sätt man skulle lösa de sociala problemen. LA FABRICA COLECTIVISADA DE LA CNT Y DE LA UGT. Fabriken kollektiviserad av CNT, den syndikalistiska landsorganisationen, och UGT, den socialdemokratiska, stod det överallt där arbetare från båda organisationerna arbetade tillsammans.

Durruti, den legendariske propagandisten och kämpen för anarkosyndikalism, var den man som först av alla av sina kamrater valdes till befälhavare för den första miliskolonn, som gick ut från Barcelona för att bistå kamraterna i Katalonien och Aragonien. Durruti själv hade ju redan stupat i spetsen för sina milicianos vid striderna inne i Universitetsstaden i Madrid, då jag fick inträde i Columna Durruti. I den avdelning som låg uppe i Aragonien. I de trupper som nästan vapenlösa låg här som vakt mot fascismen, och som om det funnits något förstånd i Europa skulle ha utrustats med vapen, och som i så fall säkerligen snabbt skulle ha rensat hela norra Spanien och gett hela kriget en annan vändning. Efter Columna Durruti kom det många andra kolonner som utrustades av syndikaten, och blev en folkarmé, som vid sidan av striderna blev direkt intresserade av att hjälpa till i stad och på landsbygd med den kollektivisering, som skulle ha blivit den spanska ekonomins ryggrad.

Här uppe bland de spanska byarna lärde jag känna de spanska bönderna och deras strävan att skapa socialism, en fri socialism, baserad på samarbete och ömsesidigt förtroende, i stället för militariserat statligt slaveri. Det var därför klart att jag, då jag ej längre på grund av ådragen blesyr kunde göra fronttjänst, skulle gå till ett kollektiv för att få deltaga i detta pionjärbete i den frihetliga socialismens tecken. Enkla bönder utan hjälp av statliga kommissarier i färd med att bygga en helt ny värld, i överensstämmelse, jag hade så när skrivit, med Kristus egna principer. Det föll mig in att det kanske ej finns något sådant som enkla bönder och arbetare, att de människor som i sin dagliga gärning alltjämt måste brottas med sina arbetsproblem, kanske är väl så kapabla att organisera sina egna angelägenheter som de politiska skrivbordsmänniskorna, som så klåfingrigt och påträngande fråntagit människorna allt eget initiativ för att göra dem till robotar och trälar, helt underställda sina förmyndare.

Etsat klart i minnet står bilden av dessa urgamla aragonska byar, där tiden tycktes ha stått stilla, där intet utom en och annan naken glödlampa hittills vittnat om civilisationens framsteg. Byar som hittills legat i händerna på godsägare eller kyrkan, båda effektiva spärrar mot allt framåtskridande.

Här hade revolutionen ruskat om i sedvänjor och tänkesätt. Där stod ej att finna en by i Det Fria Aragonien där ej bönder och arbetare var i färd med att bygga upp den nya produktionsapparaten, i vilken jag snart skulle vara en liten kugge.

Bland Aragoniens eroderade rostbruna berg skulle jag finna den by där jag skulle få uppleva mitt livs dröm, där jag skulle få bli medlem i en arbetsgemenskap utanför privat- eller statskapitalism. Fabara, så hette byn på vars torg jag i skymningen steg ut från bussen sommaren 1937. En gammal anarkist, vars namn kanske fortfarande kan vara ohälsosamt för bäraren eller hans familj att få omnämnas, med tre söner i Columna Durruti, en son vid Madridfronten och två vid den aragonska, blev min värd. Snart var jag i selen, mitt lantliga påbrå

från Sörmland hjälpte mig in i miljön. Och så stod jag där en morgon som lastkarl, med en kärra förspänd med en vit hingst och en svart mula.

Redan i bussen i skymningen då jag anlände hade jag lagt märke till frånvaron av kyrktorn i byn, nu fick jag lösningen på det problemet. Ett gäng arbetare höll just på att bryta sten ur tornet, det var den stenen plus sakristian, som vi skulle lasta och köra till ett fabriksbygge. Kollektivet höll nämligen på att bygga en olivoljefabrik, eller press. Här uppe där husen dansade vid bombningarna av städerna och byarna närmare fronten, och vi när som helst kunde vänta påhälsning av Hitlers asfåglar, här var bönderna i färd med att bygga en fabrik. För mig blev detta symbolen för den spanska revolutionen.

Ja, så fick jag överföra LS-boken till det legendariska CNT och vann inträde i Juventudes Libertarias, den anarkistiska ungdomsorganisationen, och därmed också insteg i kamratkretsen. Så småningom lärde jag här känna hur arbetsgemenskapen verkade och hur det hade börjat. Med tålmod fick kamraterna präntat i mig byns revolutionshistoria, vilken i sin dramatik inte på något sätt var något unikt. Man berättade:

Militärkuppen som utlöstes genom generalernas uppror i Marocko var väl förberedd, troligast hade riktlinjerna dragits upp av tyska experter. Hela Spanien skulle tas i en kniptång, arbetarrörelsen kvävas genom att alla ledande inom syndikat och andra organisationer snabbt skulle likvideras. Vad tyskarna och deras spanska medhjälpare inte tagit med i beräkningen var den struktur inom spansk arbetarrörelse, som lämnade initiativet och beslutanderätten åt de lokala organisationerna, och som förutsatte att man intresserade sig för att lösa sina egna problem, samtidigt som man var vaken för ett intimt samarbete. Detta gjorde att fascisterna och militaristerna överallt mötte spontant motstånd.

En officer från Barcelona var den som skulle leda kravallerna i Fabara och sätta sig i spetsen för byns borgerskap. Fabara var en by på 3.000 invånare. Några tiotal borgare sällade sig till officeren, men det var ej tillräckligt, byns jägare och bönder avvisade snabbt nog försöket och så var revolutionen kommen till Fabara. Så fort kampen var över och, som det brukar stå i andra sammanhang, ordningen var återställd, samlades folket till möte på torget. Här utropades revolutionen. Från och med den dagen, den 20 juli 1936, fanns ingen herre och ingen dräng. Jorden tillföll brukarna, ingen annan egendomsrätt respekterades, herren Jesu Kristi kyrka, såväl som godsägarna blev utan egendom vid detta storskifte, då de ju ej sänt representanter till mötet. Man beslöt att bilda ett jordbrukskollektiv.

Hälften ungefär av befolkningen anslöt sig genast till kollektivet, den andra hälften, som till skillnad från kollektivisterna kallades individualister, fick sig tilldelat så mycket jord som de rimligen kunde bruka själva med sina familjer. Vid skiftningen mellan individualisterna och kollektivisterna om byns mark och hus föll, som vi redan förstått, kyrkan på kollektivernas lott, det var väl också de som bäst förstått kyrkans sanna uppgift, för de arrangerade ett magasin i densamma, i det som fanns kvar sedan tornet och sakristian blivit byggnadsmaterial. Kommunal- eller rådhuset tillföll individualisterna. Kollektivet hade då jag anlände redan byggt sig ett sk kollektiv- eller folkets hus. Café och möteshus.

Så blev resultatet att den som ingick i kollektivet den fick lämna all sin egendom dit, men blev i gengäld delaktig av det gemensamma arbetsresultatet.

Allt utom de rent personliga tillhörigheterna, givetvis även pengarna, gick i den gemensamma kassan. Det var rent förunderligt hur mycket man hunnit med under det år som gått sedan Aragonien befriats från andliga och fysiska auktoriteter. Vi har redan påtalat kollektivhuset, olivoljefabriksbygget, som skulle komma att ersätta tre oljepressar vilkas ägare gått in i kollektivet; skomakeriet, snickarverkstaden och smedjan hade moderniserats och rustats upp. I regel blev de kamrater som haft hus tidigare boende i dessa. Som princip tycktes man ha gett ekonomibyggnader företräde framför bostadshus, vilket väl vid denna tidpunkt får sägas ha varit en sund idé.

I kollektivet var man individuell medlem där varje individ från födseln till graven hade sin lön, givetvis med differenser för olika åldrar. Som regel skötte de kvinnor som ej arbetade i konsum, eller andra av kollektivets inrättningar, hemmen. Kollektivet sköttes av en styrelse, högsta myndighet var kollektivmötet, som sammanträdde var månad och där alla stora såväl som små angelägenheter behandlades. I stället för de pengar kollektivet indragit, som behövdes för att säkerställa alla de nyanskaffningar av maskiner och material utan vilket ingen utveckling var möjlig, gav kollektivet i Fabara, liksom i de flesta byarna, ut polletter eller brickor, som var valida i konsum, i kollektivhuset osv. Arbetet organiserades på så sätt att man bildade gäng eller grup-

per på 10, 15 eller flera man, allt efter arbetets art och personlig sympati. Sådana grupper valde en delegat, eller arbetsbas, delegaterna samlades varje dag och diskuterade arbetet. På så sätt visste varje grupp alltid vad man skulle göra, och man hade fått fram en smidig organisationsplan. Delegaterna kunde givetvis ersättas närhelst gruppen så önskade eller när delegaten önskade bli entledigad från sitt uppdrag.

I korta drag var detta hur ett aragonskt kollektiv arbetade under åren 1936 till 1939. Under hänförelse och personliga uppoffringar skapades detta av fäder och mor- och farföräldrar medan sönerna, så gott som vapenlösa, redo spärr mot den internationella fascismen. Fattigdom och beroende förvandlades till välstånd och samverkan, välståndet sett i förhållande till under den borgerliga epoken rådande förhållanden. Det var allt detta Europas "demokrater" likgiltigt såg trampas under fötterna av en internationell militärkamarilla. Var det i direkt skräck för att arbetarklassen skulle kunna acceptera den frihetliga socialismen, ta upp till omvärdering sin syn på anarkismen och dess idéer överallt i Europa där det ännu fanns en någorlunda demokratiskt organiserad arbetarklass?

Det Anarkistiska Biblioteket

Nils Lätt
Evocación
1965

Tidningen Brand #2-3 1965
Ur *Brand* nr 2-3 1965.

sv.anarchistlibraries.net